

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/aparat-bezpieczenstwa/77173,Ucieczka-komunistycznego-zbrodniarza.html>

ARTYKUŁ

Ucieczka komunistycznego zbrodniarza

OKRES HISTORYCZNY

(1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: ANDRZEJ MAJCHER 17.12.2020

O ile Helena Wolińska czy Stefan Michnik wyjechali z Polski już w latach sześćdziesiątych, to Salomon Morel jeszcze w początku lat pięćdziesiątych mieszkał w Katowicach – kilkadziesiąt metrów od siedziby Prokuratury Wojewódzkiej, przy tej samej ulicy.

Kiedy okazało się, iż przed postawieniem mu zarzutów za popełnione zbrodnie zdążył wyjechać z kraju, pojawiły się medialne zarzuty, że ktoś pomógł mu uniknąć odpowiedzialności.

Dostarczanych przez UB, MO i NKWD więźniów obozu w Świętochłowicach bito i torturowano. Znane są przypadki morderstw oraz gwałtów. Głód i brak higieny doprowadziły do epidemii czerwonki i tyfusu oraz masowych zgonów. Za stan ogólny, jak i szereg konkretnych tortur, zabójstw i samobójstw, odpowiadał Salomon Morel.

Obóz w Świętochłowicach Zgodzie

Obóz w Świętochłowicach Zgodzie funkcjonował od lutego do listopada 1945 r. W czasie wojny był to obóz pracy – filia obozu w Oświęcimiu. W 1945 roku nadal istniały te same baraki, wieżyczki strażnicze i podwójne ogrodzenie z drutu kolczastego pod napięciem. Do obozu oficjalnie kierowano ludność niemiecką – tzw. rajchsdojczów i folksdojczów, ale w dużej mierze znaleźli się w nim Górnoślązacy (wśród nich nawet powstańcy śląscy), a także Polacy z różnych stron Polski oraz obywatele 8 innych państw.

Więźniów osadzano w wyniku zatrzymań dokonywanych przez funkcjonariuszy Urzędów Bezpieczeństwa, Milicji Obywatelskiej i NKWD. Wielu świadków mówiło o tym, że powodem zatrzymania bywał złośliwy donos sąsiada, a bardzo często jako motyw zatrzymania wskazuje się cele rabunkowe – rozkradano majątek zatrzymanych i zajmowano ich mieszkania. W toku śledztwa ustalono, że nawet w świetle ówczesnego prawa więźniowie byli osadzani bezprawnie.

Więźniowie byli bici i torturowani. Udokumentowano przypadki morderstw oraz popełnianych na więźniarkach gwałtów. W założeniu był to obóz pracy i większość więźniów była wykorzystywana do przymusowej pracy (oczywiście nieodpłatnej) w okolicznych zakładach – głównie hutach i kopalniach. Osadzeni byli przetrzymywani w warunkach głodowego wyżywienia i braku podstawowych standardów higienicznych, co

doprowadziło do wybuchu epidemii czerwonki i tyfusu oraz masowych zgonów. Zarówno za ogólne traktowanie więźniów, jak i szereg udokumentowanych przypadków tortur, zabójstw i doprowadzenia do samobójstw odpowiedzialny był komendant obozu Salomon Morel.

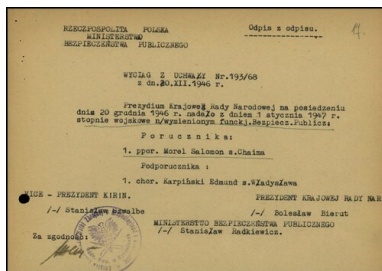
Represje komunistyczne wobec ludności górnośląskiej w latach 1945-1951. Z: *Tragedia w cieniu „wyzwolenia”. Górny Śląsk w 1945 roku. Materiały edukacyjne*, IPN, Katowice 2015 (mapa na podstawie „Atlasu historycznego Górnego Śląska w XX w. Zbiór map edukacyjnych” autorstwa Dawida Smolarza i Marcina Kordeckiego, wydawca Dom Współpracy Polsko-Niemieckie)

Na wniosek ekstradycyjny Izrael odpowiedział kuriozalnie: stwierdził, że zeznania świadków są fałszywe i wynikają z antysemityzmu, a zbrodnie przeciwko ludzkości nie

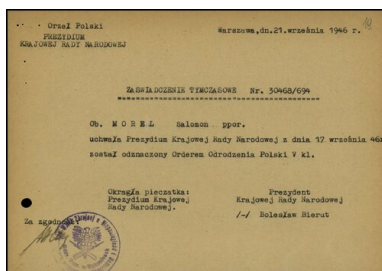
przedawniają się wtedy, gdy Żydzi są ofiarami, a nie sprawcami.

Wadliwy system ścigania

Śledztwo przeciwko Morelowi jest doskonałą ilustracją tego, jak wadliwy był system ścigania zbrodni komunistycznych (wówczas określanych stalinowskimi) w czasie, gdy „badaniem” spraw i gromadzeniem dowodów zajmowała się Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich – w roku 1991 przemianowana na Główną Komisję Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Organ ten był pozbawiony możliwości ścigania sprawców: mimo, iż pracowali w nim prokuratorzy i sędziowie, nie mogli stawiać sprawcom zarzutów! Dopiero kompletne materiały mogli przekazać do prokuratury – aby tam prokurator prokuratury powszechnej dokonał ich oceny i podjął decyzję o ewentualnych zarzutach.

Poświadczenie nadania Morelowi przez Bieruta, Radkiewicza i Szwalbego stopnia porucznika. Z zasobu IPN

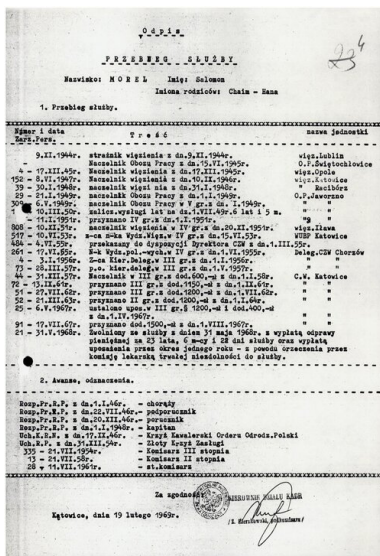
**Zaświadczenie tego, że Salomon
Morel jest kawalerem Orderu
Polonia Restituta (nadał Bierut).
Z zasobu IPN**

W sprawie funkcjonowania w 1945 roku obozu pracy w Zgodzie Okręgowa Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach przesłuchiwała świadków i gromadziła dokumenty przez 5 lat, począwszy od roku 1990. Akta przekazano do Prokuratury Wojewódzkiej dopiero 16 maja 1995 roku – z wnioskiem o przedstawienie zarzutów byłemu komendantowi.

Morel wyjechał z Polski 3 lata przed tym, zanim prokuratura otrzymała materiały i mogła postawić mu zarzuty. Zamieszkał w Izraelu, który nie zgodził się na jego ekstradycję do Polski.

Tymczasem Salomon Morel o zbierających się nad jego głową chmurach wiedział nie tylko z regularnie zajmujących się tą sprawą lokalnych mediów, ale już w 1991 roku został przesłuchany w charakterze świadka – z pouczeniem o możliwej odpowiedzialności karnej. Były komendant obozu Zgoda nie czekał, aż zostanie aresztowany. Wyjechał z Polski 3 lata przed tym, zanim prokuratura otrzymała materiały i mogła postawić mu zarzuty. Morel zamieszkał w Izraelu i uzyskał tamtejsze obywatelstwo – co pozwoliło mu uniknąć odpowiedzialności, gdyż mimo późniejszych dwukrotnych wniosków, Izrael nie zgodził się na jego ekstradycję do Polski.

Winy za ucieczkę Morela nie ponosi jednak nikt z zaangażowanych w kolejne etapy postępowania przeciwko niemu, ale ówczesny ułomny system ścigania komunistycznych zbrodni: inny organ kompletował materiały, a dopiero gdy skończył – inny mógł stawiać zarzuty i aresztować.

Przebieg komunistycznej służby

Salomona Morela. Z zasobu IPN

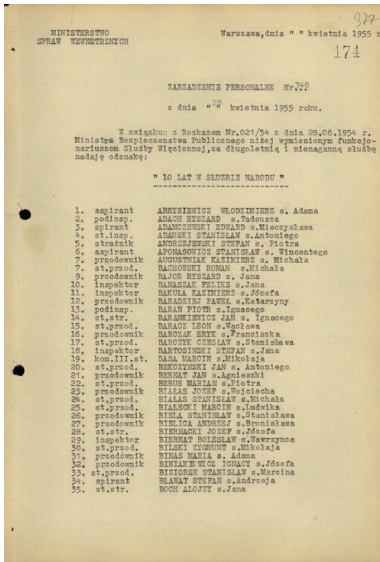
Salomon Morel. Fot. z zasobu IPN

Morelowi, który aż do śmierci w roku 2007 pobierał polską emeryturę, decyzją

prokuratora ograniczono jej wysokość –
zajmując część pieniędzy na poczet grożącej
mu kary.

Po powstaniu IPN

Na mocy ustawy z 1998 roku, w roku 2000 powstał Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Zasadnicza różnica uprawnień i kompetencji pomiędzy dawnymi Komisjami Badania Zbrodni, a obecną Komisją Ścigania Zbrodni zdefiniowana jest już w nazwie: nie tylko badanie spraw i gromadzenie dowodów, ale także ściganie ich sprawców z pełnymi uprawnieniami prokuratorów IPN – identycznymi jak te, którymi dysponują prokuratorzy prokuratury powszechnej: stawianie zarzutów, stosowanie kar porządkowych i środków przymusu, występowanie o areszt, wystawienie listu gończego i inicjowanie wniosku ekstradycyjnego. Obecnie można tylko przypuszczać, że gdyby tak usytuowany pion śledczy IPN powstał 10 lat wcześniej, być może Morel byłby na czas postawiony przed sądem.

1955, zarządzenie w sprawie
nadania przez ministra spraw
wewnętrznych PRL
funkcjonariuszom więziennictwa
komunistycznego odznak „10 lat
w służbie narodu”, w tym, pod

dokumentu)

Po powstaniu Instytutu Pamięci Narodowej śledztwo przeciwko Salomonowi Morelowi zostało w lipcu 2001 roku przejęte z Prokuratury przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach, ale wówczas Morel od 9 lat mieszkał już w Tel Awiwie. Akta sprawy uzupełniono o dalsze przesłuchania, ale także (w dużej mierze dzięki współpracy z zajmującymi się tematem równoległe historiami IPN) o wiele nowych dokumentów, które m.in. pozwoliły na poszerzenie imiennej listy więźniów zmarłych w trakcie osadzenia w Zgodzie do 1855 osób. Morelowi, który aż do śmierci w roku 2007 pobierał polską emeryturę, decyzją prokuratora ograniczono jej wysokość – zajmując część pieniędzy na poczet grożącej mu kary.

Stanowisko Izraela

Po poszerzeniu i zmodyfikowaniu zarzutów wobec Morela ponowiono wniosek ekstradycyjny, na który uzyskano kuriozalną odpowiedź. Władze Izraela zakwestionowały ustalenia polskiego śledztwa twierdząc, że zeznania świadków są fałszywe i wynikają z antysemityzmu, a w rzeczywistości to Morel był ofiarą zbrodni popełnionych przez „hitlerowców i współpracujących z nimi Polaków”. Stanowisko co do rzekomego przedawnienia zarzutów stawianych Morelowi sprowadzało się do konstatacji, że zbrodnie przeciwko ludzkości nie przedawniają się wtedy, gdy Żydzi są ofiarami, a nie sprawcami...

**Świętochłowice - Zgoda: brama
dawnego obozu pracy, widok
współczesny**

COFNIJ SIĘ